

10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2012. – 219 с.
11. Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2011 році: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2012. – 92 с.
12. Праця в Україні у 2011 році: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 323 с.
13. Розподіл постійного населення України за статтю та віком: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – станом на 1 січня 2012 року. – 413 с.
14. Региональный доклад о человеческом развитии: От трансформации – к обществу для всех: Региональное бюро ПРООН по странам Европы и СНГ. – Братислава. – 2011. – 144 с.
15. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.

УДК 332.1:330.35

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Машенко Н.Є., к.е.н., старший викладач кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету

Машенко Н.Є. Особливості розвитку інформаційного потенціалу регіону

У статті досліджено інформаційний потенціал регіонального управління як пріоритетну складову інформаційного потенціалу суспільства, яка вимагає розширення інформації і посилення її ролі в соціально-економічному розвитку країни. Виокремлено складові інформаційного потенціалу регіону: людський капітал, інформаційно-методичну, матеріально-технічну складові, інформаційну культуру та інформаційне середовище; надано їх характеристику. Розглянуто в складі загального регіонального відтворювального процесу особливості накопичення і оновлення знань та інформації про регіон. Визначено види регіональної інформації в рамках інформаційного потенціалу. Обґрунтовано необхідність формування механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону, що, в свою чергу, потребує відтворення, насамперед, ринково-орієнтованої інформації. Надано аналіз міжрегіонального та внутрішньорегіонального інформаційного середовища, в рамках якого формується інформаційний потенціал регіону.

Ключові слова: трансформаційна економіка, інформаційний потенціал, регіональне управління, інформаційне середовище, інформація.

Машенко Н.Е. Особенности развития информационного потенциала региона

В статье исследован информационный потенциал регионального управления как приоритетная составляющая информационного потенциала общества, которая требует расширения информации и усиления ее роли в социально-экономическом развитии страны. Выделены составляющие информационного потенциала региона: человеческий капитал, информационно-методическую, материально-техническую составляющие, информационную культуру и информационную среду; представлена их характеристика. Рассмотрены в составе общего регионального воспроизводительного процесса особенности накопления и обновления знаний и информации о регионе. Определены виды региональной информации в рамках информационного потенциала. Обоснована необходимость формирования механизмов развития информационного потенциала региона, что, в свою очередь, требует воспроизводства, в первую очередь, рыночно-ориентированной информации. Проанализирована межрегиональная и внутререгиональная информационная среда, в рамках которой формируется информационный потенциал региона.

Ключевые слова: трансформационная экономика, информационный потенциал, региональное управление, информационная среда, информация.

Maschenko N.E. Features of development of informative potential of region

Informative potential of regional management as priority constituent of informative potential of society is investigational in the article, which requires expansion of information and strengthening of her role in socio-economic development of country. The constituents of informative potential of region are distinguished: human capital, informatively-methodical, material and technical constituents, informative culture and informative environment; their description is presented. Considered in composition the general regional reproductive process of feature of accumulation and updating of knowledge and information about a region. The types of regional information are certain within the framework of informative potential. The necessity of forming of mechanisms of development of informative potential of region is reasonable, that, in turn, requires reproduction, first of all, to the market-oriented information. The analysis of interregional and intraregional informative environment which informative potential of region is formed within the framework of is conducted.

Keywords: transformation economy, informative potential, regional management, informative environment, information.

Постановка проблеми. Розвиток процесів трансформаційної економіки викликав необхідність формування засад та механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону, що, у свою чергу, повинно зумовити розвиток регіональної економіки на новій методологічній основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед учених, що займаються проблемою формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства, можна виділити Дж. Гелбрейта [1], Д.Белла [2], М. Кастельса [3] та інш.

Різні аспекти формування ринкової трансформації на регіональному рівні досліджені у роботах В.Амітана [4], В. Дорофієнка [5], В.Дубішева [6], Б.Кліяненка [7], О. Фінагіної [8].

Проте проблеми та особливості інформаційного потенціалу регіонального управління майже не розглядаються, що викликає необхідність дослідження цього питання.

Виділення невирішеної проблеми. Концепція інформаційного потенціалу регіону у більшості вітчизняних робіт викладена з позицій загальних процесів інформатизації та її технічного забезпечення, чому присвячено численні публікації з інформатики та технічних наук. Концепція, яка пропонується в роботі, відноситься до області економічних регіональних досліджень, спирається на вивчення інтересів і потреб в знаннях і інформації різних суб'єктів хазяйнування в регіоні, можливостей і умов їх виробництва і продажу.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей розвитку інформаційного потенціалу регіону.

Результати дослідження. Підвищення рівня регіонального управління вимагає розширення інформації і посилення її ролі в соціально-економічному розвитку країни. Інформація, її створення, зберігання, передача нині перетворюються на важливу сферу життєдіяльності.

Тривалий час найбільш значущий вплив на економічний розвиток чинили основні чинники виробництва (земля, клімат, мінеральні ресурси, населення тощо). Із розвитком національної економіки, що базується на знаннях та інформації, тобто інформаційної економіки, основними конкурентними перевагами стають чинники, що пов'язані з використанням інформації в усіх сферах діяльності, накопичення інформаційного потенціалу регіонів, країни. Сьогодні особливу роль у забезпеченні суспільного прогресу відіграють такі чинники виробництва як капітал, наука, інформація, кваліфікована робоча сила. Основою прогресу, що формується, стають інформаційні ресурси, що формують інформаційний потенціал суспільства. Однією з складових інформаційного потенціалу суспільства є інформаційний

потенціал регіонального управління [9].

Інформаційний потенціал регіону характеризує його стартові можливості і наявні резерви, що розвиваються, знаходяться у безперервній динаміці. Дослідження змісту окремих елементів інформаційного потенціалу регіону, виявлення тенденцій їх розвитку, зв'язків і взаємного впливу дозволяє підвищити ефективність діяльності, намітити стратегічні пріоритети, визначити розвиток регіону.

Розвиток інформаційного потенціалу регіону базується на засадах управління інформаційним потенціалом та активізації людських ресурсів, розвитку інформаційно-комунікаційного середовища, розробці та впровадженні сучасних інформаційних технологій.

Визначимо такі складові інформаційного потенціалу регіону: людська складова, інформаційно-методична, матеріально-технічна, інформаційна культура та інформаційне середовище.

1. Людська. Є першим і найважливішим елементом продуктивних сил. Розглядаючи місце людини в системі виробництва, перш за все треба мати на увазі, що вона є фактором виробництва і його основною продуктивною силою. Без людини, людського фактора виробництво неможливе.

Саме людина оживляє речовинні фактори виробництва, приводить їх у рух. По-друге, людина є творцем більшості відтворених засобів виробництва, таких як машини, сировина, інструменти, споруди, будівлі, інформація тощо. По-третє, людина організує виробництво матеріальних благ і послуг відповідно до своїх потреб, тобто забезпечує цілеспрямоване функціонування всієї системи продуктивних сил суспільства. У структурі інформаційного потенціалу регіону це працівники, зайняті в інформаційному виробництві [9].

Людський чинник інформаційного потенціалу регіонального управління можна позначити як людський капітал, який здатний в умовах інформаційного виробництва за допомогою інформації, використовуючи матеріально-технічні засоби, керуючись принципами інформаційної культури, робити інформацію нової якості, відтворювати розвинену робочу силу з новим і якісним інформаційним наповненням з метою ефективного розвитку регіону. Люди здатні збагачувати свої знання, підвищувати рівень кваліфікації, освоювати узагальнений досвід.

На цьому фоні відбувається збагачення змісту стосунків між індивідуумами інформаційного виробництва, удосконалюються види і форми мотивації, що в цілому приводить до зростання ролі соціальних чинників.

Людський капітал регіону відображає не лише підготовленість усіх категорій персоналу підприємств регіону до виконання своїх функцій зараз, але і сукупність їх можливостей у довгостроковій перспективі – з урахуванням віку, наукової і педагогічної кваліфікації, практичного досвіду, ділової активності, якості діяльності (у тому числі результативності), професійної мобільності й інноваційності, рівня мотивації.

2. Інформаційно-методична. Включає специфічні ресурси (знання, методи дослідження, інформацію, результати наукових досліджень), що виробляються в певному регіоні та забезпечують можливості «технологічного застосування» інформації у виробничому процесі, а також для пізнання сил природи.

Для інформаційного виробництва вони є об'єктом вивчення, а здобута в ході вивчення інформація – предметом аналізу та узагальнень. Під впливом інформаційної революції багато елементів продуктивних сил істотно змінюють свою сутність – «інформатизуються», «технізуються», залишаючись при цьому об'єктом досліджень.

В інформаційно-методичній складовій інформаційного потенціалу регіону можна виділити інформаційно-наукову, інформаційно-виробничу, інформаційно-соціальну системи.

3. Матеріально-технічна. На неї найбільшою мірою впливають процеси інформаційного виробництва. У багатьох випадках до складу цієї складової входять інформаційні технології, устаткування, комп'ютери, які використовуються і як основна активна частина засобів матеріального виробництва.

4. Інформаційна культура. У системі ресурсів, що входять до складу інформаційного потенціалу, ця складова, по суті, виконує функції мотивації, виховання, навчання та безпеки інформаційної діяльності.

5. Інформаційне середовище. Цій елемент відіграє роль соціального середовища, інформаційно-комунікаційної інфраструктури, в якому взаємодіють усі інші елементи за допомогою комунікативних технологій, інформаційної та організаційної культури тощо.

Інформаційне середовище – це інформаційне оточення, яке формує та забезпечує механізми управління установи у сфері інформаційної діяльності, розвиненість комунікаційно-інформаційної інфраструктури, сукупність умов, за яких забезпечується безперервний інформаційний обмін.

Інформаційна інфраструктура регіону набуває нині такого ж значення, як традиційні інфраструктурні складові – транспорт, енергопостачання, зв'язок тощо. І так само, як ці традиційні складові, інформаційна інфраструктура потребує визначення стратегії її розвитку, технічних норм і правил, що регламентують її розвиток у міру виявлення потреб суспільства в тих або інших інформаційних ресурсів. Більш того, розвиток інформаційної інфраструктури чинить вплив на розвиток традиційної інфраструктури, що підтримують функціонування транспорту, енергетичних систем, телекомунікацій.

У системі розуміння інформаційного потенціалу виявляється потреба у визначенні та дослідженні можливостей дії інформаційного потенціалу регіону та системи механізмів його розвитку.

Формування механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону покликане забезпечити не лише діагностику, індикативне планування і прогнозування регіонального розвитку, у тому числі зовнішньоекономічних і міжнародних економічних зв'язків, але і сприяти супроводу діяльності в регіоні економічно самостійних підприємств в умовах переходу до ринку, тобто мати досить повний набір ринково-орієнтованої інформації.

Інформаційний потенціал регіону неоднорідний, має регіональну специфіку залежно від типу регіону, стану накопиченого науково-технічного, інноваційно-інтелектуального, виробничого, соціального, культурного потенціалу, що визначає місткість інформаційного потенціалу, його кількісні і якісні характеристики, міру участі в міжрегіональному обміні знаннями і інформацією, можливості реалізації регіональних інноваційних стратегій і інформування потенційних інвесторів.

Інформаційний потенціал має бути обов'язковим елементом територіального управління в трансформаційній економіці. В цьому випадку він сприятиме розвитку методології і методики комплексного регіонального прогнозування в трьох аспектах [5]:

здійснення регіональної діагностики в системі показників і індикаторів об'єктивно і цілеспрямовано на інформування потенційних інвесторів в економіку регіону;

віддзеркалення особливості і механізму перехідного періоду до ринкової економіки різного типу, що необхідно для розробки ринкової стратегії, що спирається на інформацію про місцеві проблеми і можливості, для розробки локальних маркетингових програм, підготовка комплексних регіональних прогнозів і аналітичних документів різного типу.

Виробництво і накопичення знань і інформації для здійснення економічних методів територіального управління включає діагностику і комплексне регіональне прогнозування, яке субсидується і підтримується державою [6].

У рамках формування механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону потрібне накопичення ринково-орієнтованої інформації, яка представляє інтерес для підприємницької діяльності і тиражується переважно як товар.

У роботі виділяється дві групи інформації, що використовується в регіоні:

організаційно-орієнтована інформація (за допомогою організацій, що потрапляють в контур певного рангу територіального управління);

ринково-орієнтована інформація, що становить основу підприємницької діяльності юридично і економічно незалежних організацій, які, знаходячись в регіоні, вступають в тимчасові господарські коаліції, що мають «нежорстку» оргструктуру [10].

Накопичення і оновлення знань і інформації про регіон включене в загальний регіональний відтворювальний процес з різних

боків: по-перше, використовуються матеріальні і трудові ресурси для виробництва знань і створення інформаційної бази, організаційно виділена спеціалізована галузь в громадському розподілі праці, по-друге, накопичений запас знань і інформації в якості особливого інтелектуального і інформаційного продукту постійно споживається, оскільки використовується для управління самим регіональним відтворенням. При цьому процес відтворення знань і інформації протікає на двох рівнях: міжрегіональному і внутрішньорегіональному.

Міжрегіональні зв'язки (у т.ч. міжнародні) в передачі знань і інформації об'єктивно виникають як внаслідок досить нерівномірного розміщення на території країни установ науки, вищої освіти, великих інформаційних центрів, так і унаслідок «якості» самого інтелектуального продукту і готовності до його практичного використання. Центри фундаментальних досліджень, розвинена мережа прикладних, експериментальних служб, створені в ході історичного і економічного розвитку лише у відносно невеликому числі регіонів. Саме, мобільність інформаційних ресурсів особливо при сучасному технічному рівні засобів інформатики забезпечує відкритість регіональних ринків знань і інформації.

Таким чином, потрібна постійна взаємодія організацій на внутрішньорегіональному і міжрегіональному рівнях для підготовки достовірних знань і інформації. В інтересах комплексного соціально-економічного розвитку територій, мають бути створені механізми формування та розвитку інформаційного потенціалу регіону, що сприятиме перспективному розвитку різних типів регіональних ринків: праці, капіталу і цінних паперів, житла і нерухомого майна, предметів споживання і засобів виробництва.

Внутрішньорегіональні зв'язки. На регіональному рівні підготовкою знань прикладного характеру про територію, інформацію відомчого значення про природно-сировинний потенціал, статистичною, соціально-економічною інформацією зайнято багато організацій і численні колективи.

Формується внутрішньорегіональний ринок знань і інформації, що відповідає попиту державних установ, регіональної влади, підприємств і населення. Крім того, попит на окремі інформаційні продукти, наприклад, картографічні, проектні матеріали, кон'юнктурні огляди, оцінки рівня життя тощо можуть виникнути в інших регіонах у разі оцінки перспектив розміщення виробництва або збуту продукції, у тому числі спільних підприємств, вільних зон цієї території.

Ринково-орієнтована інформація має свої регіональні особливості залежно від структури і масштабів накопиченого національного багатства, демографічного потенціалу, наукового потенціалу, кваліфікаційно-освітнього рівня працівників, рівня прибутків підприємств і приватних осіб, а також їх диференціації по групах підприємств. Можна виділити чотири класи соціально-економічної інформації:

1. Міжрегіональна інформація, що відбиває ринкові взаємодії між суб'єктами різних держав і регіонів (регіональні ціни, тарифи, асортимент окремих товарних груп, просторове розміщення суб'єктів міжрегіональних економічних стосунків виробників і споживачів, міграція населення, грошей, географія припливу капіталів, кредитів, транспортні потоки тощо)

2. Регіональна інформація, що відбиває основні соціально-економічні характеристики адміністративних утворень (грошові прибутки і витрати населення, виробництво і розподіл товарів народного споживання і засобів виробництва усередині області, продукція сільського господарства і її внутрішньорайонне споживання, мережа оптової і роздрібною торгівлі, інформація про схеми руху товару і розподіл товарів між різними об'єктами ринкової інфраструктури, фінансові і кредитні ресурси області, населення, його зайнятість, кваліфікаційний рівень, безробіття, характеристика діючих і знову створюваних робочих місць, екологічний стан території та ін.)

3. Інформація для взаємодії різних типів ринку (міжринкова інформація), що відбиває зміни стану окремих ринків під впливом заходів регулювання загальнодержавного масштабу. Наприклад, проведення приватизації і стан ринку праці, цінних паперів, нерухомості, насичення споживчого ринку і так далі. Заходи по забезпеченню зайнятості населення, зажадають створення нових робочих місць, що у свою чергу залежить від припливу нових інвестицій в регіон, який може змінити норму позикового відсотка на регіональному ринку капіталу.

4. Внутрішньоринкова інформація, що відбиває стан на даний момент окремих типів ринків [10].

Надані види інформації включені до регіонального відтворювального процесу; особливості їх накопичення та оновлення мають враховуватися при формуванні регіональної інформаційної політики та наповнювати контур інформаційного потенціалу регіону.

Висновки та пропозиції. Перехід до сталого розвитку України та її регіонів є можливим за умови формування механізмів формування та розвитку інформаційного потенціалу регіону. Ефективність цього процесу може бути реальною за умови дієвої державної та регіональної підтримки. Перш за все, потрібна розробка дієвої інформаційної політики регіонів, формування концепції розвитку інформаційного потенціалу регіонів, що визначить правила, норми, вимоги до формування інформаційного потенціалу регіону.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт; [пер. с англ.] – М.: АСТ: Транзиткнига; СПб.: Terra Fantastica, 2004. – 606 с.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д.Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – 371 с.
3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / [под ред. В.Л. Иноземцева] – М.: Academia, 1999. – 210 с.
4. Амитан В. Н. Программно-целевое планирование и управление при решении региональных проблем / В. Н. Амитан, В. Ю. Королев. – Донецк : ИЭПИ НАН Украины, 1998. – 39 с.
5. Дорофиев В.В. Управление научно-техническим потенциалом региона / В.В. Дорофиев. – К.: УкрИНТЭИ, 1995. – 216 с.
6. Дубішев В.П. Зміст політики регіонального соціально-економічного розвитку / В.П. Дубішев, В.М. Прохорова // Економіка і регіон: наук. вісн. – Полтава: РВВ ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2011. – № 1 (28) – С. 30-36.
7. Клияненко Б.Т. Влияние территориальной структуры хозяйственного комплекса регионов на динамику ее развития / Б.Т. Клияненко, Т.С. Максимова // Вісник економічної науки України, 2004. – № 1 – С.32-37 .
8. Фінагіна О.В. Діагностування регіональних ринків: навч. посіб. / О.В. Фінагіна. – Донецьк: «ВІК», 2010. – 236 с.
9. Машенко Н.Є. Інформаційний потенціал суспільства: механізм формування та розвитку: дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук: 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Машенко Н.Є. – Донецьк, 2012. – 243 с.
10. Унтура Г.А., Евсеенко А.В., Беллендир П.Ф., Канева М.А. Реализация потенциала инноваций в экономике региона / [под ред. А.С. Новосёлова] – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2012. – С. 59-77.